

СЕКЦІЯ 1 МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ В ІЗРАЇЛІ З 1991 ДО 2024 РОКУ: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

ADAPTATION OF UKRAINIAN MIGRANTS IN ISRAEL FROM 1991 TO 2024: EMPIRICAL STUDY

Стаття присвячена емпіричному дослідженню соціокультурної адаптації мігрантів з України в Ізраїлі з 1991 до 2024 року. Розглядаються такі категорії українських мігрантів в Ізраїлі, як мігранти-юдеї та мігранти-неюдеї. Обґрунтовано необхідність вивчення цих категорій мігрантів з точки зору диференційованої міграційної політики Ізраїлю по відношенню до мігрантів-юдеїв та мігрантів-неюдеїв. Українські мігранти-юдеї та мігранти-неюдеї стикаються з різними специфічними проблемами під час адаптаційного процесу в Ізраїлі, що безпосередньо впливає на вибір їх адаптаційних стратегій. Метою цієї статті є опис особливостей адаптаційних стратегій українських мігрантів-юдеїв та мігрантів-неюдеїв, які емігрували в Ізраїлі в період з 1991 по 2024 рік. Дослідження було проведено з квітня 2019 року до квітня 2024 року методом напівструктурованих інтерв'ю. Інтерв'ю було поділено на основні тематичні блоки, які розглядають макро- та мікрорівневі чинники адаптації мігрантів з України в Ізраїлі, серед яких: умови приймаючого середовища, наявність соціального, культурного та економічного капіталу мігрантів, самосвідомість та самоідентифікація мігрантів, процес організації праці, повсякденні аспекти щоденного життя, а також бачення подальших життєвих перспектив в країні-реципієнті.

За результатами емпіричного дослідження був розроблений двовимірний конструкт адаптаційних стратегій залежно від ціннісних орієнтацій мігрантів по відношенню до своєї етнічної ідентичності та рівня соціальної інклюзії до приймаючої спільноти. Конструкт включає п'ять основних адаптаційних стратегій: асиміляції, ціннісної інтеграції, інклюзивної інтеграції, сегрегації та мультикультуралізму.

Було виділено дві основні категорії українських мігрантів-юдеїв та мігрантів-неюдеїв, залежно від їх міграційних намірів: тих, хто вирішив залишитися в Ізраїлі надовго, і тих, хто планує залишити країну, щойно це буде необхідно. Охарактеризовані стратегії кожної з зазначених категорій мігрантів, а також окреслено можливості подальшого дослідження окресленої тематики.

Ключові слова: етнічна стратифікація, інтеграція, міграційна політика, цінності,

соціальна інклюзія, культурно-побутові практики.

The article is devoted to an empirical study of sociocultural adaptation of migrants from Ukraine in Israel from 1991 to 2024. The article examines such categories of Ukrainian migrants in Israel as Jewish migrants and non-Jewish migrants. The author substantiates the need to study these categories of migrants from point of view of migration policy of Israel towards these two categories of migrants. Ukrainian Jewish and non-Jewish migrants face various specific problems during the adaptation process in Israel, which directly affects the choice of their adaptation strategies.

The aim of this article is to characterize and describe the features of adaptation strategies of Ukrainian Jewish and non-Jewish migrants who ended up in Israel between 1991 and 2024.

The research was conducted from April 2019 till April 2024 with semi-structured interviews. The interview was divided into main thematic blocks that consider macro- and micro-level factors of adaptation of migrants from Ukraine in Israel, including: conditions of the host environment, presence of social, cultural and economic capital of migrants, self-awareness and self-identification; adaptation process and main difficulties; labor organization process; everyday aspects of daily life; as well as a vision of further life prospects in the recipient country.

According to the results of the empirical study, a two-dimensional model of adaptation strategies was developed depending on the value orientations of migrants in relation to their ethnic identity and the level of social inclusion in the host community. The model includes five main adaptation strategies: assimilation, value integration, inclusive integration, segregation and multiculturalism.

Two main categories of Ukrainian Jewish and non-Jewish migrants were distinguished, depending on their migration intentions: those who decided to stay in Israel for a long time, and those who decided to leave the country as soon as necessary. The strategies of each of the mentioned categories of migrants are characterized, as well as the possibilities of further research of the outlined topics are outlined.

Key words: ethnic stratification, migration policy, values, social inclusion, daily culture practices, value integration, inclusive integration.

УДК 316.356.4:316.722
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.62.1>

Плющ В.А.

аспірантка відділу
соціальних експертизи
Інститут соціології
Національної академії наук України

Актуальність дослідження. На початку ХХІ століття в умовах посиленої інтенсифікації міграційних процесів через ряд соціальних, економічних та політичних причин перед соціологами постало завдання дослідження

проблем адаптації мігрантів у зростаючих міжкультурних спільнотах. Численні вітчизняні та зарубіжні дослідження стратегій поведінки мігрантів у міжгрупових іншокультурних відносинах показують, що вибір адаптаційної

стратегії обумовлюється двома видами факторів: мікрорівневими факторами, пов'язаними з індивідуальними життєвими стратегіями мігранта та макрорівневими факторами, пов'язаними з інституційним контекстом приймаючого суспільства, в залежності від яких період інтеграції мігрантів в приймаюче середовище може тривати від декількох місяців до багатьох років, а іноді і десятиліть, переходячи з покоління в покоління [16].

На сьогоднішній день ряд сучасних ізраїльських соціологів звертають особливу увагу на проблему адаптації мігрантів в Ізраїлі саме з пострадянського простору, в тому числі з України. Для цього є декілька вагомих причин.

По-перше, більшість існуючих парадигм в соціологічній літературі щодо адаптації мігрантів до приймаючих суспільств мають справу з мігрантами, які переїжджають з нерозвинених країн у розвинені. У випадку пострадянської імміграції до Ізраїля, українська імміграція переважно є імміграцією високоосвіченого населення, що відноситься до категорії так званого «витоку мізків».

По-друге, у більшості країн імміграції іммігранти становлять незначну меншість. В Ізраїлі, починаючи з 1991 року пострадянські іммігранти складають 20% населення, серед яких близько 50% припадає на мігрантів з України [22].

Соціологи доходять висновку, що велику роль у формуванні адаптаційних стратегій мігрантів з пострадянських країн в Ізраїль відіграють характерні для країни-реципієнта, Ізраїля, умови приймаючого середовища та вектор міграційної політики з боку органів влади [21; 34].

Однак міграційні умови в країні-імміграції Ізраїлі є різними для різних категорій українських мігрантів: мігрантів-юдеїв та мігрантів-неюдеїв. Для мігрантів-юдеїв Ізраїль проводить міграційну політику асиміляції, за якої держава створює інституційні умови для сприятливої індивідуальної та групової адаптації, направленої на асиміляцію мігрантів з місцевим приймаючим суспільством через обов'язкове використання домінуючої у суспільстві мови, культурно-побутових практик та соціальних норм, отримання обов'язкової місцевої освіти [20; 38].

Для мігрантів-неюдеїв Ізраїль проводить міграційну політику направлену на два вектори: політику «диференційного включення» та політику «сегрегації або повного виключення». Міграційна політика «диференційного включення» передбачає наявність обмежувальних заходів щодо обсягів міграційних потоків певних категорій мігрантів, можливості бути включеними до обмежених сфер суспільного життя, як-от до ринку праці та інституту освіти, за етнічними, класовими та іншими ознаками [35]. Політика диференційного включення Ізраїля стосується наступних категорій україн-

ських мігрантів-неюдеїв: українських трудових мігрантів; українських напівлегальних мігрантів, що прибули в країну за туристичною візою без дозволу на роботу, але працюють в Ізраїлі; членів сімей трудових та напівлегальних мігрантів-неюдеїв, а також дітей, що були народжені під час перебування українських мігрантів-неюдеїв на території Ізраїля [35].

Міграційна політика «сегрегації або повного виключення» характеризується «закритими кордонами» та сегрегацією за етнічними, расовими, класовими та іншими ознаками тих мігрантів, яким вдається потрапити до країни. За таких умов країна-реципієнт, Ізраїль, обмежує права мігрантів, створює інституційні перешкоди для їхньої успішної адаптації до приймаючого суспільства та доступу у будь-які сфери соціокультурного життя. Політика диференційного включення Ізраїля стосується українських мігрантів-неюдеїв біженців та нелегальних мігрантів [23; 25].

Відтак, за результатами нашого огляду літератури з приводу ступеня досліджуваності проблеми щодо адаптаційних стратегій мігрантів з України в Ізраїлі, недостатньо дослідженими та висвітленими залишаються:

- питання етнічної та релігійної приналежності мігрантів саме з України в Ізраїлі та їх зв'язок з адаптаційними стратегіями;

- питання особливостей адаптаційних стратегій мігрантів з України в Ізраїлі залежно від міграційної політики Ізраїля в період з 1991 до 2024 років.

Метою статті є характеристика та опис адаптаційних стратегій українських мігрантів-юдеїв та мігрантів-неюдеїв з України в Ізраїлі з 1991 по 2024 роки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В цій статті висвітлені публікації Н. Кушнірович та Р. Райджман щодо проблеми соціальної інтеграції та адаптації мігрантів різних етнічних меншин в Ізраїлі (24; 33).

Ізраїльські соціологи Т. Горовіц, М. Семьонов та А. Городженські в своїх працях розкривають проблему інтеграції та інклюзії іммігрантської спільноти з країн пост-радянського простору в Ізраїлі [21; 39]. Питання етнонаціональної ідентичності в рамках адаптаційного процесу проаналізовані в працях М. Гордона, Дж. Тернера та А. Ручки [6; 18; 43].

Норвезький соціолог Флойд Вебстер Рудмін (Floyd Webster Rudmin) визначив сутність адаптаційних моделей мігрантів в іншокультурному середовищі, сконструював понятійний апарат дослідження цього процесу, визначив «ідеальну модель» адаптації мігрантів до приймаючого суспільства, що складається з чотирьох адаптаційних стратегій (асиміляції, сепарації, інтеграції, маргіналізації), та нараховує більше 120 варіацій, залежно від локальних міграційних контекстів (37).

Серед вітчизняних науковців аспекти дослідження адаптаційних стратегій в приймаючому іншокультурному середовищі знайшли своє відображення в наступному ряді наукових праць та розвідок. Провідні соціологи В. Танчер та Л. Скокова звертаються до тематики культурно-побутових практик як одному з головних аспектів ціннісних орієнтацій індивіда в іншокультурному середовищі [8; 9]. Ровенчак О., Володько В. розкрили теоретичні та практичні аспекти щодо співвідношення цінностей, установок, мотивів та моделей поведінки мігрантів, підтверджених у соціальних та культурних практиках в різних країнах світу, включаючи Ізраїль [5].

Наукові доробки Малиновської О. присвячені аналізу аспектів міграційних політик держав, та їх визначального впливу на процес адаптації мігрантів до нових умов існування [2].

Незважаючи на значну кількість наукових праць щодо адаптації мігрантів в іншокультурному середовищі в цілому, та щодо адаптації мігрантів з України за кордоном зокрема, одним з актуальних проблем у вітчизняній соціології залишається концептуалізація адаптаційних стратегій двох категорій мігрантів з України в Ізраїлі: українських мігрантів-юдеїв та українських мігрантів-неюдеїв.

Відтак, завданням емпіричного дослідження було з'ясування особливостей стратегій адаптації сучасних українських мігрантів в Ізраїлі в залежності від їх етнічної приналежності та періоду переїзду в Ізраїль, на основі напівструктурованих інтерв'ю з мігрантами з України з досвідом проживання в Ізраїлі з 1991 до 2024 року.

Теоретична база дослідження. Науковий дискурс, присвячений теоретико-методологічним основам адаптації мігрантів в іншокультурному середовищі в цій статті стосується теоретичних концепцій адаптації мігрантів в рамках соціології міжнародної міграції та основних соціологічних концепцій адаптаційних стратегій мігрантів. На основі аналізу релевантної іноземної та вітчизняної літератури з'ясовано, що наразі в соціологічному дискурсі не існує єдиної, узгодженої теорії адаптації мігрантів. Однак сучасні міграційні тенденції свідчать про те, що повного розуміння успішної адаптації мігрантів до приймаючого середовища неможливо досягти, покладаючись лише на інструментарій однієї теорії або одного рівня аналізу. Швидше, їх складна, багатогранна природа вимагає різноманітних точок зору та рівнів аналізу [3].

Всі теорії міжнародної (зовнішньої) міграції прийнято розподіляти на три категорії:

- а) теорії причин міжнародної міграції;
- б) теорії стабільності міжнародної міграції або актор-мережеві теорії;
- в) теорії адаптації мігрантів до приймаючого середовища.

Кожна з теоретичних концепцій в рамках запропонованих категорій міграційних теорій не існує як самодостатня наукова течія, але визначається низкою історично та соціально обумовлених факторів, а також рівнем соціологічного аналізу [32].

Теорії причин міграції зосередженні на макрорівневому аналізі структурних факторів міжнародної міграції, серед яких політична, демографічна, соціально-економічна та екологічна ситуації країн-донорів та країн-реципієнтів, що стимулюють мігрантів до зовнішньої міграції. До основних теорій причин міграції відносяться: класична теорія міграції, теорія «притягування-виштовхування», неокласична теорія, теорія залежності, теорія світових систем, теорія глобалізації, теорія подвійного або сегментного ринку праці та ін. [13; 44].

Теорії стабільності міграції або актор-мережеві теорії звертаються до аналізу мікро- та мезорівневих факторів, як-от діаспорні зв'язки, міграційні мережі, зміна ідентичності мігрантів під впливом поширення комунікаційних технологій, інформації, ідей, грошей, товарів та соціальних медіа. Об'єднує ці теорії те, що вони аналізують роль міграційних акторів, що створюють соціальні, економічні та культурні структури на мікро- та мезорівнях. До основних теорій стабільності міграції належать нова економічна теорія трудової міграції, теорія міграційних мереж, теорія соціального капіталу, теорія транснаціональної міграції, теорія міграційних систем та теорія причинної сукупності [13; 15; 26].

Окреме місце в теоріях міжнародної міграції займають теорії адаптації мігрантів до нового соціального середовища. Головною особливістю міжнародної міграції є її міжетнічний або міжкультурний аспект. Соціологічні теорії адаптації мігрантів зосереджені перш за все на процесах соціальних та культурних трансформацій, які відбуваються за умов вступу мігрантів у тривалий та безперервний контакт з відмінним від власного соціокультурним середовищем, що призводить до змін як на індивідуальному рівні щодо цінностей, поглядів, ідентичності та культурно-побутових практик мігранта, так і на груповому рівні щодо самоідентифікації та самовизначення мігрантської спільноти [12].

Побудова предметного поля вивчення адаптації мігрантів як «іншокультурного» в контексті декількох етносів та культур відобразилась в чотирьох основних теоретичних перспективах: класичній теорії прямої асиміляції, теорії сегментної асиміляції, теорії культурного плюралізму або мультикультуралізму та теорії етнічно-расової стратифікації [3].

Теорія прямої асиміляції передбачає, що новоприбулі мігранти (група меншості) слідує поступовій адаптаційній конвергенції,

тобто поступово стають все більш схожими за нормами, цінностями та поведінкою з приймаючою спільнотою (групою більшості). Згідно теорії прямої асиміляції, ті мігранти, які проживають найдовше у приймаючому середовищі, а також наступні покоління дітей мігрантів, виявлятимуть все більшу культурну схожість з більшістю приймаючого населення, ніж ті, які провели менше часу у приймаючій спільноті [12; 18; 27].

На противагу класичній теорії асиміляції теорія сегментної асиміляції підкреслює, що мігранти та їхні нащадки, які відрізняються за своїм етнічно-расовим та класовим походженням, асимілюються з різними сегментами приймаючого суспільства, яке також сегментовано за етнічно-расовим та класовим походженням, що призводить до широкого спектру сценаріїв асиміляції батьків-мігрантів і дітей-мігрантів [30; 31].

Теорія мультикультуралізму має три головні тези. По-перше, люди вбудовані в культурно структурований світ, який надає їм систему щоденних значень. І хоча поняття індивіда не визначається лише культурою, кожен індивід «глибоко формується» саме своєю культурою. По-друге, культури різних народів світу містять різне уявлення про те, що означає «хороше чи погане». Але кожна культура потребує мати в своєму полі зору іншу культуру з альтернативним баченням, що спонукає її представників до критичних роздумів і розширення горизонтів. Нарешті, культури не є монолітними, а навпаки, внутрішньо різноманітними, де тривають дебати між різними традиціями, практиками та новітніми трендами. Вирішальним завданням для полікультурних суспільств у двадцять першому столітті, згідно теоретиків мультикультуралізму, є необхідність знайти шляхи узгодження законних вимог єдності та різноманітності, досягнення соціокультурної єдності без культурної одноманітності та культивування у її громадян як здорового почуття приналежності, так і готовності поважати глибокі культурні відмінності представників інших культур [11; 14; 17].

Найбільш релевантною теорією до теми нашої розвідки адаптації сучасних мігрантів з України в Ізраїлі виступає теорія етнічної стратифікації. Головна теза теорії етнічної стратифікації в рамках міграційних процесів стосується поділу іммігрантських груп за етнічною ознакою, а також орієнтація міграційної політики країни-реципієнта на певні етнічні групи мігрантів, що є характерним для ізраїльського суспільства, де етнічна стратифікація пов'язана з розподілом можливостей, привілеїв, матеріальних винагород і влади між різними етнічними групами. Етнічну стратифікацію Ізраїлю дослідники розглядають, як систему структурованої нерівності, в якій мігрантські спільноти недеїв та неюдеїв отри-

мують різні можливості та ресурси на основі приналежності до різних етнічних груп, що безпосередньо впливає на їх стратегії адаптації до приймаючих умов існування [19; 41].

Авторський підхід до стратегій адаптації мігрантів. Виходячи з теорії етнічної стратифікації, нами було висунуте припущення, що існує взаємозв'язок між міграційною політикою Ізраїля протягом останніх 30-ти років та стратегіями адаптації українських мігрантів до ізраїльського середовища, залежно від їх етнічної приналежності та періоду їх переїзду до Ізраїля, що і стало предметною тематикою нашого дослідження.

На основі теоретичних та емпіричних досліджень адаптаційних стратегій мігрантів в рамках предметного поля нашої розвідки був розроблений авторський конструкт стратегій адаптації сучасних українських мігрантів в Ізраїлі (Див. рис. 1).

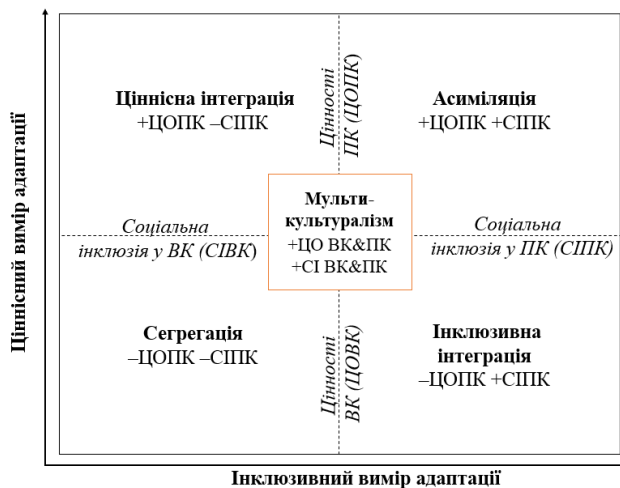

Рис. 1. Узагальнений конструкт стратегій адаптації мігрантів до іншокультурного середовища* [4].

*Абревіатурою позначені наступні скорочення:

- ВК – власна культура країни еміграції;
- ПК – культура приймаючої спільноти країни імміграції;
- ПК&ВК – власна культура та культура приймаючої спільноти;
- ЦО – ціннісні орієнтації;
- СІ – соціальна інклюзія;
- ЦОВК – ціннісні орієнтації власної культури;
- СІВК – соціальна інклюзія до власної культури;
- ЦОПК – ціннісні орієнтації приймаючої культури;
- СППК – соціальна інклюзія до приймаючої культури.

Перший рівень авторського концепту адаптації мігрантів в іншокультурному середовищі

стосується ідентичності та ціннісних орієнтацій мігрантів [4].

Аналітики Світового Дослідження Цінностей визначають цінності як «найбільш загальні схильності особистості надавати перевагу певному стану речей», що впливає на вибір життєвих стратегій та засобів їхнього досягнення в різних сферах соціальної дійсності – від міжособистісних стосунків до визначення етнічної приналежності [7].

Дослідження світових цінностей спирається на два основні виміри міжкультурної різниці у світових культурах (Див. Рис. 2):

Вісь Х: цінності виживання та цінності само-вираження;

Вісь У: традиційні цінності та секулярні цінності.

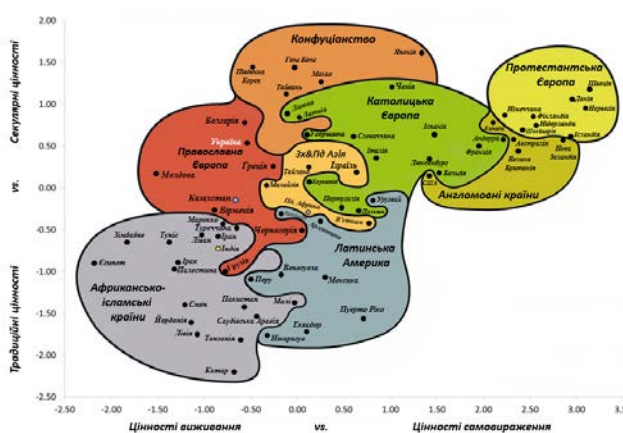

Рис. 2. Світова мапа культурних цінностей, Інґхарт-Вельцель 2023 [45]

На рис. 2 зображена карта світових цінностей Рональда Інґлхарта і Христиана Вельзеля (Ronald Inglehart, Christian Helmut Wenzel), що являє собою діаграму, на якій країни розташовані на основі їхніх балів щодо двох вимірів цінностей, відображених на осі абсцис (цінності виживання проти цінностей самовираження) та осі ординат (традиційні цінності проти секулярних цінностей). Карта показує, де розташовані суспільства в цих двох вимірах. Кластери країн відображають їхні спільні ціннісні орієнтації [45].

У методологічній записці до першого тому «Польський селянин в Європі та Америці» В. І. Томас і Ф. Знанецький наголошують, що будь-які об'єктивні чинники, з якими стикається мігрант за межами свого соціокультурного ареалу, виявляються суттєвими лише тією мірою, наскільки вони суб'єктивно сприймаються мігрантами в рамках індивідуальних установок та культурних ціннісних орієнтацій [42, с. 22].

В контексті дослідження адаптації українських мігрантів в Ізраїлі, ціннісні орієнтації мігрантів перш за все стосуються самоіденти-

фікації мігрантів з представниками приймаючого суспільства чи суспільства походження, етнічної приналежності, прийняття і дотримання моралі і норм співжиття обраного суспільства, суспільно-політичних правил і законів, що накладається на міграційний досвід та трансформує деякі компоненти ціннісних орієнтацій мігрантів і, як наслідок, уможливорює феномен зміни етнонаціональної ідентичності мігрантів [4; 40].

Специфіка мігрантів саме з України в Ізраїлі полягає в тому, що значна частина українських мігрантів в Ізраїлі, зокрема релігійні мігранти-юдеї та світські мігранти-юдеї, не вважають себе мігрантами як такими, але реіммігрантами або олім («олім» – на івриті «юдейські реіммігранти»), тобто особами, що повертаються на свою історичну батьківщину, та мають ряд культурних ознак, притаманних самовизначенню ізраїльської ідентичності. Інша частина українських мігрантів в Ізраїлі, зокрема українські мігранти-неюдеї за умов міграційної політики виключення по відношенню до мігрантів-неюдеїв, зберігають свою українську ідентичність та ряд культурних ознак країни еміграції, однак мають за мету адаптуватись до приймаючого суспільства через входження на ринок праці, налагодження контактів з місцевим населенням та дотримання ізраїльських культурно-побутових практик на знак поваги до країни імміграції. Відтак другий фундаментальний рівень авторського концепту щодо адаптації українських мігрантів в Ізраїлі включає в себе показники соціальної інклюзії мігрантів [4].

Провідні українські соціологи Є. Головаха та С. Дембіцький у своїх дослідженнях розглядають проблему соціальної інклюзії у двох вимірах: пасивному та активному. Під пасивною інклюзією дослідники розуміють можливість мігрантів розраховувати на соціальну, моральну та матеріальну підтримку з боку державних інституцій та установ, громадських недержавних організацій та мереж, а також найближчого оточення мігрантів. До активної інклюзії соціологи відносять готовність мігрантів до включення в активну діяльність у різних сферах соціального життя приймаючого суспільства, а саме налагодження контактів з представниками приймаючої спільноти та участь в політичному та громадському житті спільноти [1, с. 26, 30].

В рамках нашого дослідження до активної соціальної інклюзії відносимо також культурно-побутові практики мігрантів, тобто дії, відносини та комунікації між мігрантами та приймаючою спільнотою, які створюють та підтримують реальність повсякденного життя, що тісно пов'язана з процесами соціалізації та соціальної інтеграції мігрантів до приймаючого суспільства [9; 10; 28].

Методологія дослідження. 3 квітня 2019 року по квітень 2024 року було проведено емпіричне дослідження адаптаційних стратегій мігрантів з України в Ізраїлі, в межах якого було зібрано наступні емпіричні дані:

1) експертне опитування 2 представників органів державної влади Ізраїля з питань міграційного контролю та 2 представників органів державної влади Ізраїля з питань адаптації та інтеграції мігрантів до ізраїльського суспільства, яке тривало з 10 по 20 квітня 2019 року;

2) опитування мігрантів з України в Ізраїлі (n=202), яке тривало з 10 травня 2019 року по 20 квітня 2024 року та проводилося за авторським інструментарієм.

Авторський інструментарій розроблений на основі наступних аналітичних джерел: Кабінетний аналіз міграційної політики Ізраїля щодо мігрантів з України з 1991 по 2024 рр.; шкала соціальної дистанції Е. Богардуса; опитувальник вивчення адаптаційних моделей акултуризації мігрантів Дж. Беррі; методика аналізу адаптаційних сценаріїв Т. Горовіц; методики вимірювання адаптації, зміни ідентичностей та пасивної інклюзії Є. Головахи, С. Дембіцького.

Анкета включає аналіз макро- та мікрорівневих чинників адаптації мігрантів з України в Ізраїлі, серед яких:

1. Міграційна політика Ізраїля щодо мігрантів з України з 1991 по 2024 роки: соціальні ініціативи по відношенню до мігрантів з України з боку органів влади;

2. Закритість/відкритість соціальних структур та інститутів: можливість мігрантів до соціальної мобільності;

3. Умови приймаючого середовища: упередження, стереотипи, особливості ставлення до мігрантів з України, характеристики взаємодії з представниками приймаючої спільноти;

4. Економічні та соціальні зв'язки мігрантів з Україною та з представниками української діаспори в Ізраїлі;

5. Самоідентифікація мігранта (етнічна, національна, групова зі спільнотою в Україні чи спільнотою в Ізраїлі);

6. Ставлення до культури країни-реципієнта (стереотипи, упередження);

7. Особистісні преференції щодо культурно-побутових практик (країни еміграції чи країни імміграції);

8. Вік переїзду в Ізраїль;

9. Рівень освіти;

10. Знання івриту та інших іноземних мов;

11. Здатність мігранта до самоорганізації в нових умовах проживання;

12. Доміграційний досвід та статус;

13. Задоволеність власним способом життя;

14. Наявність або здобуття кваліфікованої професії мігранта на ринку праці Ізраїля;

15. Наявність неформальних мереж спілкування в Ізраїлі;

16. Наявність економічних ресурсів для задоволення потреб на час адаптації та становлення в нових умовах існування.

Завданням емпіричного дослідження було з'ясування особливостей стратегій адаптації сучасних українських мігрантів в Ізраїлі в залежності від їх етнічної приналежності та періоду переїзду в Ізраїль, на основі напівструктурованих інтерв'ю з мігрантами з України з досвідом проживання в Ізраїлі з 1991 до 2024 року.

Метод. Для збору основної частини інформації було обрано метод глибинного напівструктурованого інтерв'ю. Застосування якісних методів збору інформації загалом популярним під час вивчення нашої проблематики з двох причин. З одного боку, кількісні методи не мають змоги якісно описати ряд соціальних проблем, з якими можуть стикатись мігранти в процесі адаптації. З іншого боку, мігранти утворюють доволі розрізнену групу, стосовно якої складно розробити репрезентативну вибірку, що є однією з ключових характеристик кількісних досліджень.

Процес відбору респондентів. Респондентів для дослідження підібрано за методом снігової кулі; дослідження виконано за цільовою вибіркою. Загалом у рамках нашого дослідження з 202 опитуваних було виокремлено 6 сукупностей респондентів за етнічною і релігійною приналежністю та періодом їх міграції в Ізраїль.

За етнічною та релігійною приналежністю виокремили три сукупності респондентів стосовно цього критерію: НУ – українські мігранти-неюдеї (N=97); СЮ – українські світські мігранти-юдеї (N=71); РЮ – українські релігійні мігранти-юдеї (N=34).

Інший критерій поділу респондентів за періодом їх міграції в Ізраїль виокремлює 2 основні групи:

1. Українські мігранти, що переїхали в Ізраїль в період з 1991 до 2013 років (n=87);

2. Українські мігранти, що переїхали в Ізраїль в період з 2014 по 2024 років (n=115).

Соціально-демографічні характеристики респондентів є наступними. За статтю серед респондентів жінки становлять 54% (n=109), чоловіки – 46% (n=93). За етнічною та релігійною приналежністю 48% (n=97) становлять українські мігранти-неюдеї (УН), 35% (n=71) – українські світські юдеї (СЮ) та 17% (n=34) – українські релігійні юдеї (РЮ). За віком найбільшою групою респондентів є особи віком від 35 до 55 років (n=89, 44%). Другу за чисельністю вікову групу становлять особи віком понад 55 років (n=62, 31%). Найменшу за чисельністю групу становлять особи віком до 35 років (n=51, 25%).

Серед опитаних проживають в Ізраїлі більше 5 років 47% (n=95), від 1 до 5 років – 12%

(n=24), до 1 року – 20% (n=41), до 6 місяців – 21% (n=42). З загальної кількості опитуваних 43% (n=87) респондентів прибули до Ізраїля в період з 1991 по 2010 рік включно, з них 39 українських світських юдеїв (1СЮ), 23 українських релігійних юдеїв (1РЮ) і 25 українських мігрантів-неюдеїв (1УН); 57% (n=115) респондентів прибули до Ізраїля в період з 2014 по 2023 роки, з них 32 українських світських юдеїв (2СЮ), 11 українських релігійних юдеїв (2РЮ) і 72 українських мігрантів-неюдеїв (2УН).

Результати дослідження. Аналізуючи адаптаційні стратегії, за якими адаптуються сучасні мігранти з України в Ізраїлі, варто зазначити, що адаптаційні стратегії мігрантів переважно варіюються залежно від їх етнічної та релігійної приналежності та в меншій мірі від періоду переїзду українських мігрантів до Ізраїля.

У групі українських релігійних мігрантів-юдеїв, які переїхали як в період з 1991 року до 2013 року, так і з 2014 до 2024 року найпоширенішою стратегією адаптації виступає стратегія асиміляції. Вона є сталою для обох періодів переїзду українських мігрантів в Ізраїль. Серед вагомих мікро– та макрорівневих чинників, що вплинули на вибір асиміляційної стратегії адаптації українських релігійних мігрантів-юдеїв в Ізраїлі респонденти виокремили: високий рівень самоідентифікації на користь юдейської ідентичності та партиципація в юдейських культурно-побутових практиках як до в міграційний період, так і після; міграційну політику асиміляції Ізраїля по відношенню до мігрантів-юдеїв, соціальний, культурний, економічний капітал мігрантів на момент переїзду в Ізраїль [Авторське дослідження].

У групі українських світських мігрантів-юдеїв, які переїхали як в період з 1991 року до 2013 року, так і з 2014 до 2024 року найпоширенішими стратегіями адаптації виступають стратегії мультикультуралізму та ціннісної інтеграції. Однак більша частина світських мігрантів-юдеїв, які переїхали в період з 1991 року до 2013 року відзначили, що в 1990-х роках вони ще вагались між правильністю їхнього вибору двокультурної ідентичності в рамках державної політики асиміляції та їх прихильності до культурно-побутових практик двох культур одночасно, відчуваючи необхідність віддячити перед державою та пращурами проявом асиміляції з місцевою спільнотою. Проте з часом, коли пострадянські мігранти зарекомендували себе як мігранти з високим рівнем людського капіталу (про що поширювали інформацію місцеві ЗМІ та урядові установи), за відповідями респондентів, світські мігранти-юдеї перестали соромитись своєї прихильності до мультикультуралізму та цінності інтеграції [Авторське дослідження].

Основними з факторів, що вплинули на вибір світськими мігрантами-юдеями мільтикультурної адаптаційної стратегії респонденти відзначили: високий рівень самоідентифікації на користь двокультурної ідентичності «українських юдеїв» та партиципація в культурно-побутових практиках обох культур, міграційну політику Ізраїля по відношенню до світських мігрантів-юдеїв, доміграційний досвід проживання в інших іншокультурних країнах, бажання жити в двох і більше культурних традиціях, повага до своїх історичних традицій, повага до соціального устрою Ізраїля, інтерес до соціального, культурного та політичного життя приймаючої спільноти, налагодження контактів з місцевим населенням.

У групі українських мігрантів-неюдеїв, які переїхали в період з 1991 року до 2013 рік найпоширенішою стратегією адаптації виступає стратегія інклюзивної інтеграції, оскільки більшість опитуваних зберегли свою українську ідентичність, та в той же час демонструють високий рівень соціальної інклюзії до приймаючого суспільства, долучення до культурно-побутових практик місцевої спільноти.

В групі українських мігрантів-неюдеїв 2014–2024 років адаптаційною стратегією більшості мігрантів-неюдеїв є стратегія сегрегації, окрім групи мігрантів-неюдеїв 2014–2024 років, що прагнуть залишитись в Ізраїлі на постійне проживання. Їхня адаптаційна стратегія тяжіє до інклюзивної інтеграції.

Серед вагомих мікро– та макрорівневих чинників, що вплинули на вибір адаптаційної стратегії сегрегації українських мігрантів-неюдеїв в Ізраїлі респонденти виокремили: міграційну політику сегрегації або повного виключення Ізраїля по відношенню до мігрантів-неюдеїв, рівень культурної дистанції між ними і приймаючою спільнотою, рівень дискримінації мігрантів-неюдеїв, соціальний капітал мігрантів-неюдеїв, що сприяє формальним та неформальним зв'язкам з представниками української спільноти в Ізраїлі [Авторське дослідження].

В групі українських мігрантів-неюдеїв 2014–2024 років адаптаційною стратегією більшості мігрантів-неюдеїв є стратегія сегрегації, окрім групи мігрантів-неюдеїв 2014–2024 років, що прагнуть залишитись в Ізраїлі на постійне проживання. Їхня адаптаційна стратегія тяжіє до інклюзивної інтеграції.

Серед вагомих мікро– та макрорівневих чинників, що вплинули на вибір адаптаційної стратегії сегрегації українських мігрантів-неюдеїв в Ізраїлі респонденти виокремили: міграційну політику сегрегації або повного виключення Ізраїля по відношенню до мігрантів-неюдеїв, рівень культурної дистанції між ними і приймаючою спільнотою, рівень дискримінації мігрантів-неюдеїв, соціальний капі-

тал мігрантів-неюдеїв, що сприяє формальним та неформальним зв'язкам з представниками української спільноти в Ізраїлі [Авторське дослідження].

Мігранти-неюдеї 1991–2013 років та 2014–2024 років, що планували залишитись в Ізраїлі на постійне проживання, адаптаційна стратегія яких тяжіє до інклюзивної інтеграції, виокремили такі мікро- та макрорівневі чинники, що вплинули на їх вибір адаптаційної стратегії: доміграційний досвід проживання в інших країнах, міжетнічні шлюби, інтенції до довгострокового проживання на території Ізраїля, повага до соціального устрою Ізраїля, інтерес до соціального, культурного та політичного життя приймаючої спільноти, налагодження контактів з місцевим населенням. Також українські мігранти в Ізраїлі виділяють вік їх прибуття до Ізраїля та тривалість проживання в Ізраїлі як одні з важливих мікрорівневих чинників, які, на їх думку, вплинули на (не)успішність їх адаптації до приймаючого суспільства Ізраїля. Проте, незалежно від віку та статі, всі групи українських мігрантів в Ізраїлі особливу увагу акцентують на етнічній приналежності та релігійному сповіданні.

У відповідях українських юдеїв та українських неюдеїв на запитання «Чи вважаєте Ви, що влилися в місцеве суспільство?» було виявлено значущі відмінності. Встановлено, що для українських релігійних та світських юдеїв характерна вища суб'єктивна оцінка рівня своєї адаптації ніж для українських мігрантів-неюдеїв. Більшість опитуваних українських релігійних та світських мігрантів-юдеїв сприймають себе інтегрованими в приймаюче ізраїльське суспільство, тоді як більшість українських мігрантів-неюдеїв не вважають себе інтегрованими у місцеву спільноту. Виключенням є українські мігранти-неюдеї, які мають наміри залишитись жити в Ізраїлі на довгий період часу (від 5 років і більше), відтак вважають себе потенційно та фактично інтегрованими в місцеве суспільство. Окрім того, українські мігранти-неюдеї частіше відчувають негативне ставлення до себе з боку місцевого населення, ніж українські мігранти-юдеї [Авторське дослідження].

Щодо встановлення контактів представниками місцевої спільноти, українські мігранти-юдеї частіше спілкуються з місцевим населенням, найчастіше, зі своїми колегами та сусідами, з якими взаємодіють. В той час як українські мігранти-неюдеї частіше обирають спілкування з представниками своєї країни походження та української чи пострадянської діаспори, українськими чи пострадянськими мігрантами-неюдеями [Авторське дослідження].

Висновки та напрямок подальших досліджень. Отже аналіз отриманих емпіричних

даних свідчить про те, що була підтверджена гіпотеза наявності взаємозв'язку між динамікою міграційної політики Ізраїля протягом останніх 30-ти років та стратегіями адаптації українських мігрантів до ізраїльського середовища в залежності від їх етнічної та релігійної приналежності.

З'ясовано, що з двох перемінних (етнічної приналежності та міграційної політики), етнічна та релігійна приналежність має не лише основний вплив на адаптаційні стратегії українських мігрантів в Ізраїлі, але і відповідає за спрямованість міграційної політики країни по відношенню до певної категорії мігрантів (юдеїв чи неюдеїв).

Так, для категорії українських релігійних мігрантів-юдеїв протягом 1991–2024 років характерною є і міграційна політика і адаптаційна стратегія асиміляції, в той час як для українських світських мігрантів-юдеїв протягом 1991–2024 років, не дивлячись на міграційну політику асиміляції, характерною виступає адаптаційна стратегія мультикультуралізму.

До мігрантів-неюдеїв Ізраїль проводить міграційну політику часткового включення або сегрегації, відтак адаптаційні стратегії українських мігрантів-неюдеїв в Ізраїлі варіюються залежно від їх міграційних цілей. Українським мігрантам-неюдеям, що планують залишитись в Ізраїлі на довгий період проживання від 5 років і більше характерна стратегія інклюзивної інтеграції. В той час як українським мігрантам-неюдеям, що планують залишитись в Ізраїлі лише на період заробітків (від 1 до 5 років) та українським біженцям-неюдеям, що не можуть планувати терміни свого перебування в Ізраїлі через ряд сегрегаційних рішень з боку уряду держави Ізраїль по відношенню до українських біженців-неюдеїв, притаманна адаптаційна стратегія сегрегації [29].

Відтак, слід зазначити, що державні ініціативи та закони Ізраїля, що в міжнародному науковому дискурсі підпадають під визначення міграційної політики асиміляції, стосуються лише етнічних та релігійних мігрантів-юдеїв, та приховують експліцитну та імпліцитну дискримінацію мігрантів інших етнічних груп, які проживають в країні, включаючи українських мігрантів-неюдеїв, що спонукає до необхідності подальшої розвідки адаптаційних складових міграційної політики Ізраїля по відношенню до мігрантів-неюдеїв, заради покращення умов існування саме мігрантів-неюдеїв.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головаха Є., Дембіцький С., Жульнова О., Любима Т. Методики дослідження адаптації, інклюзії та зміни ідентичностей за умов масових міграцій: розроблення та апробація. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2020. № 2. С. 24-41. URL: <http://stmm.in.ua/archive/ukr/2020-2/4.pdf>.

2. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. 2018. С. 472. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Malynovska_Olena/Mihratsiina_polityka_hlobalnyi_kontekst_ta_ukrainski_realii.pdf?
3. Плющ В., Адаптація мігрантів: генеза соціологічних теорій та концепцій. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 3. С. 79-95.
4. Плющ, В., Концептуалізація моделей адаптації сучасних мігрантів з України в Ізраїлі. Соціологічні студії, 2024. № 1(24). С. 70-80. <https://doi.org/10.2903/8/2306-3971-2024-01-34-34>.
5. Ровенчак О., Володько В. Міжнародна міграція: теорія і практика. Монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. 2015. С. 412.
6. Ручка А. Динаміка ціннісних пріоритетів населення України за останні три десятиліття (1991-2020 рр.). *Українське суспільство: Моніторинг соціальних змін*. За ред. д.е.н. В. Ворони. 2020. № 7(21). С. 69-78. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/mon2020.pdf>.
7. Світове дослідження цінностей в Україні. Український центр європейської політики. Київ. 2020. С. 216. URL: https://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf.
8. Скокова Л. Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри. Монографія. Київ. Інститут соціології НАН України. 2018. С. 334. URL: https://i-soc.com.ua/assets/files/journal/specrada/dis_skokova.pdf.
9. Танчер В., Скокова Л. Культуральна соціологія: "сильна програма" досліджень смислів соціального життя. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2009. № 4. С. 19-42. URL: <http://stmm.in.ua/archive/ukr/2009-4/4.pdf>.
10. Alexander J. C. The Meanings of Social Life: A Cultural Sociology. New York. 2003. Oxford Academic. 2012. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195160840.001.0001>.
11. Beck U. What is globalization. Cambridge. Polity. Google Books. 2015. P. 192.
12. Brettell C., Hollifield J. F. Migration theory: Talking across disciplines. New York: Routledge. Google Books. 2008. P. 533.
13. Castles S., Miller M. J. The age of migration: International population movements in the modern world. New York: Guilford Press. Google Books. 2014. P. 402.
14. Faist T. From common questions to common concepts in International Migration, Immobility and Development. New York, 1997. P. 247-276.
15. Glick Schiller N., Basch L., Szanton Blanc C. From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration, *Anthropological Quarterly*. 1995. № 68(1). P. 48-63.
16. Global Trends Report. Forced Displacement in 2022. 2023. UNHCR The UN Fefugee Agency. Copenhagen, Denmark. Retrieved from: <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022>.
17. Gmaj K. Social and cultural aspects of transnational migration. Transnational migration dilemmas. Ed. by K. Iglicka in Center for International Relations. 2006. Vol. 2. P. 45-50.
18. Gordon M. M. Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins. New York: Oxford University Press. 1964. P. 288.
19. Haller M. Ethnic Stratification and Income Inequality Around the World. 2014. P. 34.
20. Hayesod Keren. What Exactly is a Kibbutz? The Jewish Agency for Israel. Keren Hayesod. United Israel Appeal. 2022. Retrieved from: <https://www.jewishagency.org/what-exactly-is-a-kibbutz/>.
21. Horowitz T. The Integration of Immigrants from the Former Soviet Union. *Israel Affairs*. 2005. № 11(1). P. 117-136.
22. Immigration to Israel 2020. Central Bureau of Statistics. 2021. Retrieved from: <https://www.cbs.gov.il/en>.
23. Kav LaOved Policy Brief. New Regulations for the Employment of Asylum-Seekers in Israel. Workers Hotline. 2022. Retrieved from: <https://www.kavlaoved.org.il/en/new-regulations-for-the-employment-of-asylum-seekers-in-israel-kav-laoved-policy-brief/>.
24. Kushnirovich N., Youngmann R. Paths to success of Israeli immigrants from different countries of origin. *International Journal of Intercultural Relations*. 2017. № 60. P. 51-59. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0147176716302711>.
25. Law for Prevention of Infiltration. Crimes and Judging. Penal and criminal law. 1954. (in Hebrew). Retrieved from: https://www.nevo.co.il/law_html/law01/247_001.htm.
26. Massey D. S., Arango J., Hugo G., at al. Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium. Oxford: Clarendon Press. 1998.
27. Park R. E. Race and Culture. Glencoe: The Free Press. 1950. P. 405.
28. Parsons T. The Social System. Free Press. New York. 1951. Routledge. 2nd edition. Google Books. 2013. P. 403.
29. Pliushch V. Migration policies for Asylum seekers from Ukraine in Israel. *XX ISA World Congress of Sociology*. June 25-July 1, 2023. P. 610.
30. Portes A., Fernandez-Kelly P., William H. The Adaptation of the Immigrant Second Generation in America: A Theoretical Overview and Recent Evidence. *Journal of ethnic and migration studies*. 2009. P. 1077-1104.
31. Portes A., Zhou M. The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 2010. P. 74-96.
32. Portes A., Rumbaut R. Theoretical Overview: Theories of International Migration and Immigrant Adaptation. UC Irvine. 2014. Retrieved from: <https://escholarship.org/uc/item/1gc0413m>.
33. Rajiman R. A Warm Welcome for Some: Israel Embraces Immigration of Jewish Diaspora, Sharply Restricts Labor Migrants and Asylum Seekers. Brussels: Migration Policy Institute Europe. 2020. Retrieved from: <https://www.migrationpolicy.org/article/israel-law-of-return-asylum-labor-migration>.
34. Remennick L. Russian Jews on Three Continents: Identity, Integration and Conflict. Transaction Publishers. New Brunswick. New Jersey. Google Books. 2007. P. 408.

35. Rudiger A., Spenser S. Social Integration of Migrants and Ethnic Minorities. Policies to Combat Discrimination. The Economic and Social Aspects of Migration: Conference Jointly organised by The European Commission and the OECD. 2003. Retrieved from: www.oecd.org/dataoecd/15/4/15516956.pdf.
37. Rudmin F. W. Catalogue of Acculturation Constructs: Descriptions of 126 Taxonomies, 1918-2003. Online Readings in Psychology and Culture. 2009. Retrieved from: <https://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol8/iss1/8/>.
38. Segal U. A., Doreen E., Nazneen S. M. (eds). Immigration Worldwide: Policies, Practices, and Trends. New York. Google Books. 2009. Oxford Academic.
39. Semyonov M., Gorodzeisky A. Israel: an Immigrant Society. In International Perspectives: Integration and Inclusion. McGill-Queen's University Press. *Queen's Policy Studies*. 2012. Vol. 164. P. 147-164.
40. Tancher V., Pliushch V. Transfiguration of Moral Values foundations in Contemporary Societies. *Між-народні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2020. № 5. С. 266-275.
41. Telles E. E., Ortiz V. Generations of Exclusion: Racial Assimilation and Mexican Americans. New York: Russell Sage Foundation. 2008. P. 416.
42. Thomas W. I., Znaniecki F. The Polish peasant in Europe and America. Monograph of An Immigrant Group. Primary-Group Organization. Boston. Richard G. Badger. The Gorham Press. 1918. Vol. I. P. 526. Retrieved from: <https://archive.org/details/cu31924073899183/page/n9/mode/2up>.
43. Turner J. H. Theoretical Sociology: 1830 to Present. SAGE. University of California. Riverside. Google Books. 2013. P. 937.
44. Wallerstein I. Globalization or the Age of Transition? A Long-Term View of the Trajectory of the World System. *International Sociology*. SAGE. 2000. Vol. 15(2). P. 251-267. Retrieved from: <https://www.iwallerstein.com/wp-content/uploads/docs/TRAJWS1.PDF>.
45. World Values Survey 2023. The Inglehart-Welzel World Cultural Map. Findings and Insights. 2023. Retrieved from: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>.